

Lukáš Cabala

TERPENTÍN

Artforum

Lukáš Cabala
TERPENTÍN

© Lukáš Cabala, 2026

Illustrations © Juraj Toman, 2026

Design & Layout © Matej Kukučka, 2026

© Artforum, 2026

Lukáš Cabala

TERPENTÍN

ilustroval Juraj Toman

Artforum

I. ČASŤ

TERPENTÍNOVÁ NOC

V kaluži šiestich farieb sa váľa chôdze neschopné dieťa. Medzi regálmi, igelitovými taškami a fľašami leží jeho terpentínom na smrť uspatá matka. Pred hodinou rozbila výklad obchodu Chemolak, aby ulavila svojej slabosti. Besná tupou túžbou otvárala všetky nádoby a plechovky. Tie farebné hádzala o zem. Napokon v poslednej uličke našla priesračnú tekutinu voňajúcu jej snami. Oblievala sa svojím šťastím, dýchala ho a v extáze a zabudnutí sa nalogala bez zábran.

Na strope bliká rozmlátené svetlo a z tmavého rohu sa rozlieva ťahavá skladba temnej farby. Chlapcove drobné ruky ťapkajú po oranžovej a fialovej, jeho oblečenie nasakuje červenou, jedna noha sa váľa v žltej, druhá v modrej a chodidlá rozprskujú zelené kvapky. Ak by duša jeho matky vyletela k plafónu a naposledy sa pozrela na svoje dieťa, videla by jeho prvý obraz na bielom podklade studenej dlažby. Chlapec uzavretý vo farebnom sexagóne.

Nechýbalo veľa a o dušu a pľúca by prišiel aj on – Terp, ako ho nazval vysoký policajt privolaný k alarmu z práve vykrádaného obchodu. O chvíľu sa k blikajúcemu majáku pripoja aj svetlá a húkačky sanitky.

Keď sa nad ránom chlapec prebudí, očistený a ošetrený, biela farba izby, prestieradiel a nábytku ho takmer oslepí. Nemôžu ho utíšiť. Chýba mu matka, vravia si. Ide však o niečo iné, v príliš jasnom svetle rána nerozoznáva farby. Keď si oči privyknú, všade je len biela, ale aj tá stačí na to, aby sa utíši. Pohľadom márne hľadá ostatné. Po prevoze do hniezda záchranu sa však znovu vracajú a začnú ho svojou prítomnosťou zamestnávať.

V OKENNOM RÁME

Neskôr ho prevezú o šesťdesiatštyri a pol kilometra severozápadným smerom do domova situovaného na periférii viac ako päťdesiattisícového mesta. Chvíľu trvá, kým sa detská myseľ zorientuje a on môže konečne pomaly začať vnímať sám seba. Krik detí sa mieša s krikom vychovávateľiek. Smrad exkrementov zaniká v pachoch vývarovne. Kombinácie farieb na stenách nedávajú zmysel. Terp preskúmava všetko, čo ho obklopuje. Neponáhľa sa, podvedome si všíma spomalenie času. Dni sa vlečú a zdá sa, že len rytmus tunajšej rutiny ich dokáže preklápať cez polnoc. Terp si presne pamätá, kde sa na jeho kovovej bielej posteli nachádzajú hrdzavé odreniny a akého sú tvaru. V izbe s ním spáva ďalších päť chlapcov, ich mená si ani neskúša zapamätať. Nezaujímajú ho. Už vie spraviť pár krokov, oveľa radšej však po béžovom linoleu lozí. Podlaha vonia dezinfekčnými prostriedkami ako posledná spomienka na matku.

Prejde mnoho mesiacov, kým sa mu konečne podarí vyškriabať sa na nízky gauč a pozrieť von oknom. Už sa vie postaviť a urobiť niekoľko neistých krokov. Z hrdla sa mu tlačia prvé neurčité slová. Dômyselne si vytvorí provizórne schody z väčších plyšových zvierat. Rukami nadšene búcha po bielom parapete s uschnutými muchami. Prvé dni si obzerá len prilahlý park. Množstvo podnetov mu bráni hľadiť ďalej. Pokrivená borovica sa od ostatných stromov odlišuje originálnymi tvarmi. Cíti ju až k oknu, aj keď netuší, že z nej vyteká živica. O pár dní sa očami vyberie po ceste križujúcej park. Jej ohyb za otvorenou bránou mu pripadá tajomnejší než obrazce mihajúce sa počas dlhých nocí na strope. V jeho predstavách môže taká cesta viesť kamkoľvek. Ešte ďalej si všimne rieku, a ak je dosť trpezlivý, zazrie aj červený čln. Pripadá mu neuveriteľné, koľko toho vidí cez jedno okno. Možno by aj zahrešil, ale nemá v slovnej zásobe nadávky. Najprv krátko zvýskne, prestupuje na gauči a malými pästami udiera do opierky.

„Čieunočieuna!“ vykrikuje napokon, aby si uľavil. A potom to zbadá. Kontúry starej fabriky. Vysoké budovy, steny sčasti rozpadnuté, ale väčšina z nich vyzerá pevná, niektoré okná ani nie sú rozbité. Zaostruje zrak, otvára ústa a hlasno dýcha. Vtom ho ktosi schytí. Vôbec si neuvedomuje, že vychovávateľka naňho už dlhšie opakovane volá. Prenesie ho do jedálne a posadí pred granadír. Dvakrát ho napne. Trhá hlavou zo strany na stranu.

„Jedz!“ zavelí.

Keď odmietne, prudko ho schytí a druhou rukou ho začne štopať. Lyžica mu naráža o zuby, hnus mu padá na šedé tričko. Odporné flaky na čistom textile ho rozzúria. Vzpína sa a reve.

Neskôr sa zobudí vo svojej posteli, na sebe má nohavice a pyžamový vrch. Prázdny žalúdok ho upokojuje. Otočí sa a spí ďalej.

Na druhý deň ho osloví akýsi chlapec. Terp sa naňho ani nepozrie, sleduje obrazce na koberci. Najprv začuje zvuk papiera. Nieкто vzal hárok a premiestnil ho. Terpovi to v ušiach znie, akoby ktosi chytil kus plechu a zamával ním vo vzduchu. Natočí sa k zdroju a ide za zvukom. Štvornožky prechádza pomedzi deti. Kúsok od cieľa sa začne predierať priamo cez ne. Odstrkujú ho, vykrikujú po ňom a nakoniec ho zvalia na zem. Väčší chalan ho kopne do brucha. Terp sa znova dostane na štyri a lezie ďalej, až sa zastaví pri hlbokoj otvorenej zásuvke plnej papiera.

„Ty si chceš kresliť?“ zaznie apatický hlas vychovateľky v bielom plášti.

SKÚMANIE VOSKOVIEK

Nikto nevie, kedy má Terp narodeniny. Ostatné deti dostávajú jednoduchú želatínovú tortu a päť minút pozornosti. On nie a je za to vďačný. Mimo zorného uhla sa cíti príjemne. Obzvlášť od momentu, keď mu vychovávateľka ukázala, kde nájde plastový kontajner s voskovkami.

Pohľad na množstvo polámaných farebných pahýľov ho paralyzuje. Učiteľka pokrúti hlavou, otočí sa a odkráča preč. Keď sa Terp preberie z uhranutia, najprv si pred seba začne rozkladať papiere a na ne zoraďuje kúsky voskoviek podľa farieb. Jeho malá hrud' intenzívne stúpa a klesá stimulovaná neznesiteľným vzrušením. Jasne cíti, že ak položí hrot na papier a mávne ním, definitívne stratí kontrolu nad časom. Pomalé plynutie dní sa mu síce páči, ale škrtnutie voskovkou po bielom papieri mu pripadá ako najúžasnejšia vec na svete. Dvihne hlavu a rozhliadne sa po izbe. V rohu sa o čosi naťahujú dvaja chlapci, dievčatá pri stole po sebe

veselo pokrikujú a za oknom sa schýľuje k dažďu. Zhlboka sa nadýchne, pozrie na papier a ľahkým pohybom ruky rozhybe vlastné dejiny.

Vždy začína teplými farbami. Neobmedzuje sa formátom papiera, o formáte si rozhodne sám, stačí načrtnúť rámček. Ak by ho sledoval niekto čo i len so základným výtvarným vzdelaním, nechápal by, ako je možné, že také malé dieťa presne vie, čo robí. Nikto taký ho však nesleduje.

Za oknom sa striedajú dni s nocami. Akoby Terp rukou poháňal čas a švihom čmáral minúty s hodinami. Podvedome vníma prítomnosť vychovávateľiek stojacich nad ním. Vidí len ich bezfarebné topánky. Znepokojené komentáre však postupne utíchnu, zamestnankyne sa musia zaoberať vážnejšími záležitosťami.

V priebehu mesiacov sa neraz stane, že na celý domov zostáva len jedna vychovávateľka. Niektoré dni deti zostávajú úplne samy. Duchom neprítomný Terp si to však nevedomuje. Vonku sa nestriedajú len ročné obdobia a to, čo podvedome mylne považuje za silvestrovské oslavy, nie sú ohňostroje.

Ďalej si nerušene čmára siete tisícich čiar. Mechanicky sa necháva odvlieť k stolu, aby sa najedol.

Raz za čas periférne zachytí vysoké čierne bagandže, akoby sa interiérom prehnalo stádo kaukazských zubrov. Ale ani také niečo ho nerozhodí.

Na farebný podklad vrství chladné tmavé tóny. Intuitívne rozhoduje, kde ponechá odkryté miesta. Časti začmára úplne, inde jemné vrstvy červenej, fialovej a tmavomodrej vytvárajú nové subtílné odtiene.

Po dlhom, dlhom čase ho niekto zasype novými baleniami voskoviek. „Ivan Konstantinovič Ajvazovskij!“ zaburáca nad ním ktosi s ťažkým prízvukom a dunivo sa rozosmeje. Terp odlepí oči z bagandží a pozrie hore. Jeden z tých zubrov, pomyslí si a vráti sa ku kresleniu.

Konečne príde deň, keď vstane a vráti sa k oknu. Jedným okom pozoruje miesto s voskovkami, ak by bolo treba, bude ho brániť. Chlapci sa v priebehu rokov prišli párkrát pozrieť, ale na jeho kresbách nenašli domčeky a zvieratká. Utrúsili čosi škaredé a šli si po svojom. Terp už nepotrebuje plyšové hračky, aby vyliezol na gauč. Pohodlne naň vyskočí a poteší sa starým známym výhľadom. Musí byť práve zima, keď čas po dlhej dobe zase spomalí.

BOROVICOVÉ ROKY

Vonku je nasnežené. Na takú krajinu mu stačí belosť papiera. Vychovávateľky sa síce nad novou sériou kresieb jedna po druhej čudujú, ale v skutočnosti nedokážu oceniť takéto využitie farebnej redukcie u malého chlapca.

Terp intuitívne chápe pravidlá vzdušnej perspektívy. Ak je niečo proporčne nesprávne, začne sa ošívať, cíti sa nesvoj, akoby ho hrýzol štrikovaný sveter. Babku však nemá, a tak to nemôže byť nešetrná vlna, ale vnútorný pocit. Kreslením a meraním si začne uvedomovať, že drží veci vo svojich rukách. Aj na dieťa je jeho zvedavosť divoká a ženie ho vpred. Práve chyba je to, čo ho dovedie k funkčnému zveličovaniu. Ak mu proporcie nesedia, podrobne a dlho skúma výkres. Robí to podvedome, prirodzene. Predmet zmenšený alebo zväčšený voči ostatným predmetom k nemu vysiela iný typ energie než predmety so správnymi proporciami. V prvom pláne to nie je technicky správne, ale ak pravidlo poruší

v ideálnom momente alebo na správnom mieste, tak atypické proporcie zahrajú v jeho prospech. Nevie to pomenovať, nevie to opísať, ale jasne ten efekt vidí. Nadobudnutú vedomosť má uloženú v podvedomí a raz ju využije naplno. Teraz však fabriku v pozadí nakreslí jemnými chladnými tónmi, aby ustupovala do diaľky. Čiary nie sú dokonalé, nie sú geometricky presné, ale proporciám voči borovici v popredí niet čo vytknúť. Starý ihličnatý strom ho uhranul. Kreslí ho stále dookola, zas a znova načrtával krivý kmeň, pahýle konárov a zelené ihličie. Po čase sa naň už nemusí pozeráť a kreslí ho bez čo i len malých nepresností. Na papieri stojí verná kópia. Začína kresliť jednotlivé výrezy borovice do rámečkov rôznych tvarov. Rozloží ju na súčiastky a potom ju nakreslí znova celú, týčiacu sa nad dvorom domova, nad jeho životom, nad ubiehajúcimi dňami a nad stratenou krajinou, o ktorej v zásade nič nevie.

Jeho rovesníci, opustené detské duše, cítia, že je iný. Lenže Terp nie je odvrhnutý kolektívom proti svojej vôli, je to jeho voľba. On odvrhol kolektív a deti to vedia. Bolo by im príjemnejšie, ak by s nimi chcel byť a ony by mu to nedovolili, ale takto musia uznať, že je silnejší. Už dávno sa ho nesnažia vtiahnuť do konfliktu a už vôbec nie do priateľských debát. Nikdy sa s nimi nesmeje, ani keď nastane nečakaná zábava, potknutie alebo spontánne šaškovanie. Terpa vie zachvátiť prudký smiech, ale nikto nevie prísť na dôvod, čo mu je smiešne. Rehoce sa ako šialený na niečom,

čo mu preblesklo hlavou alebo presvišťalo pod voskovkami. Vždy sa však veľmi rýchlo vráti k vážnosti typickej skôr pre sústredeného dospelého človeka.

Deti ho naďalej obchádzajú a majú na to mnoho dôvodov. Až na jedno dievča, Avril, ako sa mu statočne predstaví. Je od neho asi o päť rokov staršia, možno preto sa ho nebojí. Chodievala sa pozerat' na jeho performatívne kreslenie a Terp ju nezaženie. Neraz pendluje medzi gaučom a chlapcom, aby borovicu za oknom porovnávala s tou na papieri. Nemá pred ním prehnaný rešpekt ako ostatní. Živo a obdivne komentuje dokonalú podobu stromu. Chlapec raz za čas očami spočinie na jej výraznejšie hnedých pažiach a mimoriadne čiernych vlasoch.

Sneh ustúpi a príde jar. Deti chodia na dvor. Terp si borovicu pozrie zblízka, má chuť si na nej rozdriapať dlane. Stojí pod ňou a skúša si zapamätať strom zo žabej perspektívy. Zatúla sa ku kríkom pri plote. Na zemi leží zapáchajúca mŕtvoľa holuba. Chlapec si kľakne a so záujmom si operenca prezerá. Začne sa ohliadať okolo seba, kým nenájde vhodný kus konára. Časť si odlomí a premýšľa, ako by mohol koniec zaostríť. O chvíľu ho už brúsi o drsný brizolit na fasáde domu. Nikto si však chlapca nevšima až do momentu, keď najstarší chalan upozorní ostatných. Všetci bežia k Terpovi a s hrôzou sledujú, ako pitve vtáka. On ich vôbec neregistruje a pokračuje v skúmaní anatómie holuba. Pre ostatných je len úchylný

šialenec, ktorý nepozná hranice normálneho. Chlapec však chce a potrebuje pochopiť zvieru viac do hĺbky, objaviť jeho mechanizmy a skúsiť im porozumieť. Aj jeho kreslenie je hlavne pitvaním sveta, snahou pozrieť sa na jeho vnútornosti.

Vôbec nerozumie, prečo naňho vychovávateľka kričí. Musí ísť spať bez večere. S takým niečím nemá žiadny problém, veľakrát vynechal jedlo bez toho, aby si to niekto všimol. Zamestnankýň už nikdy nebolo toľko ako na začiatku, naraz sú prítomné nanajvýš dve vychovávateľky. Terp nad personálnym obsadením domova a počtom dospelých vôbec nepremýšľa. Je mu úplne jedno, či je vychovávateľka sama alebo ich je tam pätnásť.

Po sérii obrazov mŕtveho holuba, ešte znepokojivejších než obvykle, sa zameria na fabriku za riekou. Na jej plné a rozbité okná, na samostatné budovy, komíny a plot. Kreslí vo svojej typickej intenzite, v tranze a ignorancii všetkého okolo seba. A z tohto tranzu ho vyruší Avril. Trhne s ním a pocíti hnev. Až po chvíli si uvedomí, čo dievča hovorí.

„Do tohto tunela chodí čln, červený,“ zopakuje zasvätené.
„Nakres ho tam.“

Chlapec zostane zaseknutý. Červený čln dobre pozná, vída ho na rieke, ale Avril pri okne trávi viac času ako on. Jej ten výhľad úplne stačí, nemá potrebu ho prekresľovať a vďaka tomu dianie vonku pozná oveľa lepšie.

Pri jedle si zvykne sadnúť k nemu a neustále tému zahadného plavidla nadhadzovať.

„Čo sebe myslíš, že tam robí?“ Doráža naňho.

Terpa to napodiv neotravuje. Musí uznať, že ide o dôležitú otázku, ktorá jeho fantáziu podnecuje podobne ako samotné kreslenie.